

vragen achter. Tegelijk agendeert Van Zanden hiermee wel een onderzoeksthema dat op vele vlakken verdere uitwerking verdient.

Hoewel het uitgangspunt van publieksboeken lovenswaardig is, blijkt de praktijk vaak weerbarstig. In het geval van *Dochters van Lucy* levert het een boek op dat een heel belangrijk vraagstuk op de kaart zet, maar geen recht kan doen aan de complexiteit van het onderwerp. Van Zanden toont zich in verschillende media-uitingen een gepassioneerd ambassadeur van dit onderzoeksveld, maar in het boek komt dat helaas niet uit de verf. Hopelijk volgen er naar aanleiding van dit werk nog vele publicaties die meer recht doen aan Lucy en haar dochters.

Marieke Dwarswaard, Universiteit Groningen

Nicholas Radburn, *Traders in Men. Merchants and the Transformation of the Transatlantic Slave Trade* (New Haven (CT): Yale University Press, 2023). 360 pp. ISBN 9780300257618.

DOI: <https://doi.org/10.52024/rdp63q61>

De metafoer van het vroegmoderne trans-Atlantische handelssysteem als een 'driehoekshandel' is erg effectief en nog altijd populair. Er zijn twee versies van deze metafoer. In Europa vertellen we meestal dat het systeem zou hebben bestaan uit de levering van eindproducten uit Europa aan Afrika, in ruil voor de tot slaaf gemaakte arbeidskrachten die van Afrika naar Amerika werden vervoerd, die op hun beurt de arbeid leverden voor de Europese consumptiegoederen als suiker, koffie, thee en katoen. In de Verenigde Staten wordt de term 'triangular trade' meestal gebruikt voor de kleinere driehoek die bestond uit rum van Nieuw Engeland naar West-Afrika, waar het geruild werd voor tot slaaf gemaakte mensen, en dan vervolgens vanuit de Caribische plantagekoloniën melasse (het basisingrediënt van rum) terug naar Nieuw Engeland. Deze abstracties zijn onder historici echter steeds minder populair geworden.

In Eric Williams' toonaangevende onderzoek naar de samenhang tussen de opkomst van kapitalisme en het Britse slavernijsysteem was de vermeende dynamiek van de driehoekshandel een belangrijk onderdeel van zijn argumentatie. Sinds dien is er echter steeds vaker kritiek te horen op het idee van een alles bepalende driehoeksdynamiek in het handelssysteem. Over de Amerikaanse driehoek stelde Gilman Ostrander in 1973 al dat het een mythe was, die weliswaar een grote

publiekshistorische zeggingskracht had, maar weinig feitelijke basis. Ook het idee van een driehoek tussen Europa, Afrika en de Amerikaanse plantages is niet meer zo aantrekkelijk voor hedendaagse onderzoekers. De *World Systems* benadering waar het idee van een driehoekshandel goed in paste heeft plaats gemaakt voor onderzoeken die oog hebben voor andere verbindingen, bijvoorbeeld tussen de Atlantische wereld en Azië of onderzoek naar lokale ontwikkelingen los, naast of buiten de 'driehoek'.

Een probleem van de driehoeksmetafoor is dat handel de centrale samenbindende factor lijkt, en productie en consumptie slechts bijzaak zijn voor een profitabel handelsnetwerk. Een ander punt is dat weinig schepen daadwerkelijk in een driehoek voeren en dat de zijdes van de driehoek bijzonder ongelijk waren, met intensieve directe vaart tussen de Amerikaanse koloniën en Europa, en een kleiner aantal schepen tussen Afrika en Amerika. Om nog maar niet te noemen dat de bestemmingen waar naartoe de meeste slaafgemaakte Afrikanen werden vervoerd allerminst de gebieden waren van waaruit de meeste goederen werden geëxporteerd.

Kortom, er is veel af te dingen op de driehoek. Desalniettemin is er over de driehoek nog veel nieuws te ontdekken. Enigszins tegen de academische tijdsgeest in stelt Nicholas Radburn de driehoek weer centraal. En met reden. Ondanks de omvangrijke literatuur over de slavenhandel, blijkt dat er eigenlijk bijzonder weinig kennis is over de handelaren op de Afrikaanse punt van de driehoek. En opvallend genoeg zelfs nog minder over de handelaren en ondernemers op de Amerikaanse punt van de driehoek. Wie waren in Afrika de tussenpersonen, handelaren en machthebbers die richting gaven aan deze handel? Wat was hun rol, hun belang en welke financiële instrumenten gebruikten ze? En nog onbekender, wie handelden de leveranties van de slavenshippen naar de mijnen, bossen, plantages en huishoudens in Amerika af?

Nicholas Radburn verzamelde decennialang gegevens over de trans-Atlantische mensenhandel. Daarnaast leverde hij een cruciale bijdrage aan de onmisbare Trans-Atlantic Slave Trade Database. Het is daarom heel erg mooi dat hij een boek schreef waarin hij de drie punten van de driehoek, ondanks alle op- en aanmerkingen bij die metafoor, gelijkkelijk in beeld brengt. Door over een lange periode de handel in Afrika te volgen ontdekt Radburn transitie in de samenstelling van de goederen die geruild werden en hoe prijzen werden vastgesteld. Hij toont aan dat er in de Amerika's een wijdvertakt distributienetwerk ontstond

en dat er ook een complex kredietsysteem werd opgetuigd om dit te laten functioneren. Het resultaat is bijzonder rijk en een ijkpunt voor de bestudering van de trans-Atlantische mensenhandel. Zijn bijdrage naar de praktijk van ‘stowing’ is huiveringwekkend, maar historisch bijzonder waardevol. In zijn onderzoek balanceert Radburn op een secure manier tussen een beschrijving van een handelssysteem en de menselijke tragiek van deze praktijk.

Karwan Fatah-Black, Universiteit Leiden

Jan Julia Zurné, *Oorlogsboeven. Alledaagse criminaliteit tijdens de Tweede Wereldoorlog* (Zutphen: Walburg Pers, 2024). 208 pp. ISBN 9789464562965.

DOI: <https://doi.org/10.52024/h7f8t584>

Was er ook maar iets gewoon in de Duitse bezettingstijd? In het collectieve geheugen staan de vijf jaren van Duitse overheersing vooral bekend om hun uitzonderlijkheid: een periode van uitzonderlijke repressie, van uitzonderlijk leed. Dat beeld is door wetenschappelijk onderzoek wel genuanceerd. Zeker, het was een exceptionele periode in velerlei opzicht, maar er waren ook belangrijke elementen van continuïteit, van voortgaan op de oude voet, van ontwikkelingen die voor de oorlog waren ingezet en die ook na de oorlog verder gingen. De Nederlandse justitie is daarvan een voorbeeld. Zij bleef haar werk doen tijdens de bezetting, hoewel de sturing vanuit Den Haag wel toenam, enkele magistraten gedwongen werden ontslagen vanwege hun politieke overtuiging of Joodse komaf en het werk werd “afgeroomd” door de Duitse politie en justitie. Over de Duitse strafrechtspleging is al wel het een en ander geschreven. Dat geldt ook voor de Hoge Raad, Nederlands hoogste rechter. Wat de lagere rechters deden is minder systematisch onderzocht. *Oorlogsboeven* van Jan Julia Zurné brengt hierin verandering. Zoals de ondertitel al verklapt, gaat deze studie over “alledaagse criminaliteit”, maar dan wel in een ongekende omvang (ter illustratie: het aantal veroordelingen wegens diefstal verviervoudigde tussen 1939 en 1943) en in een niet-alledaagse context.

De niet-alledaagse context van de Duitse bezetting zorgde er voor dat gewone misdaden andere maatschappelijke reacties oproepen, en soms ook door justitie anders werden gekwalificeerd. Lijkroof is natuurlijk